

Selma Lagerlöf 2018

*En internationell tvärvetenskaplig konferens vid Karlstads universitet
18–20 juni 2018*

Abstract-katalog

Selma Lagerlöf 2018

Abstracts

Abstracts i alfabetisk ordning enligt (första) författarens efternamn

---

Pär-Yngve Andersson

Docent och universitetslektor i litteraturvetenskap, Örebro universitet

Plats, identitet, minne: Några nedslag i Selma Lagerlöfs verk i folkomflyttningarnas tid

Utifrån några exempel på modern forskning inom olika ämnesdiscipliner kring frågor om platsens betydelse, om minne och hemkänsla, kommenteras några texter av Selma Lagerlöf där just minnen, längtan tillbaka och associationer till hemorten klart uttrycks. Några jämförelser görs helt kort med vår samtids migration och människors fysiska uppbrott från tidigare livsmiljöer.

Syftet är primärt att ytterligare belysa hur Lagerlöfs verk på ett konkret plan är knutna till en specifik plats – barndomens fornamnde plats där identitetens grund läggs. Gaston Bachelard skriver: "Det rum som intas av föreställningen kan inte förbli ett likgiltigt rum [...] Det är upplevt. Och det upplevs inte bara genom att det bejakas utan med alla föreställningens delvärden." Djuppsykologiska tolkningsförsök undviks dock, och i studien kommenteras främst texter som tar upp frågeställningar om hem och minnen på ett uttalat sätt.

Episka förlopp är oftast viktigare än beskrivningar av hembygdens natur hos Lagerlöf, något som konstaterats av tidigare forskning och bekräftats av författarinnan själv. Ett antal kortare realistiska naturskildringar kommer emellertid att särskilt lyftas fram, då landskapet har stor betydelse för vad som kan kallas "sense-based memory". Detta gäller inte minst barndomens starka och livskraftiga intryck. Historikern Simon Schama konstaterar också att ett landskap delvis är ett verk av intellektet. Scenerier "är uppbyggda av lagrade minnen i lika hög grad som av lagrade bergarter." En plats är mer än enbart ett fysiskt rum. Minnet ses som en totalitet av konkreta erfarenheter med känslomässiga kopplingar och tidsöverskridande konstruktioner. Det förlorade kan räddas över i konst, samtidigt som jaget i någon mening kan helas.

Gemensam presentation

Karin Aspenberg

Fil.dr och universitetslektor i litteraturvetenskap, Karlstads universitet

Margareta Wallin Wictorin

Docent i konst- och bildvetenskap, universitetslektor i kulturstudier, Karlstads universitet

Bildernas språk, språkets bilder: Transformationer och estetisk-kommunikativa funktioner i Selma Lagerlöfs (serie)roman *En herrgårdssägen*

Vår kulturella kontext genomkorsas av transfererade berättelser, teman och motiv. I spåren av ökad digitalisering och teknisk utveckling pågår konstant mediala överföringar av språkliga och bildliga uttryck. Att skriven fiktion överförs till andra medier är numera vanligt. I det avseende var Selma Lagerlöf en föregångare. Redan i början av 1900-talet lät hon flera av sina berättelser bli film. Idag är också den tecknade serieromanen aktuell. Ett exempel på det är att Lagerlöfs roman *En herrgårdssägen*, från 1899, överfördes till serieroman av Marcus Ivarsson och gavs ut 2013. Även i Ivarssons version, i kombinationen av bilder och text, framhävs teman som kärlekens och konstens kraft, avgrundsdjup sorg och själsligt utanförskap. Men hur skildras detta i ord och bild i de två medierna litterär roman respektive tecknad serieroman? Vad är mediespecifikt och vad är medieneutralt? Vad lämnas åt läsaren att själv tolka in eller sakna i berättelsen och hur kan dessa luckor förklaras?

Syftet med detta paper är att studera de två medieringarna av *En herrgårdssägen*. Teoretiska utgångspunkter är transmedialitet och adaption (Elleström och Hutcheon). Dessa begrepp är viktiga eftersom studiet av överföringen av ett narrativ från ett medium till ett annat markerar karaktären och funktionen i ett medium jämfört med det andra, och kan ge olika typer av estetisk effekt. En annan utgångspunkt är den receptionsetetiska. Inriktningen hör till den gren av läsarorienterade teorier som har en fenomenologisk inriktning. Den delar uppfattningen att berättelser till sin natur är fulla av luckor eller tomrum som vi som läsare måste/behöver/har möjlighet att fylla i om vi skall kunna skapa mening utifrån vad vi läser eller ser. (Ingarden, Iser, Abbott, Wolff). En litterär text, exempelvis, kräver läsarens aktiva medverkan, eftersom den präglas av en hög grad av obestämbaerhet. Samma sak gäller serieromaner, där luckor existerar såväl mellan som inom de tecknade serierutorna.

Gunnel Becker

Fil.lic i litteraturvetenskap, medlem av och f.d. mångårig sekreterare i Selma Lagerlöf-sällskapet

Selma Lagerlöf och katolicismen

Selma Lagerlöfs författarskap har vanligtvis tolkats utifrån protestantiska, lutherska trosföreställningar men katolicismen satte starka avtryck i flera av hennes texter. Jag kommer här att ge en bakgrund som vill bidra till förståelsen av hur Lagerlöf kom i kontakt med och inspirerades av katolicismen, men också gav uttryck för kritiska synpunkter. Avslutningsvis öppnar jag för en fortsatt jämförelse mellan Lagerlöfs legenden om Santa Caterina av Siena och Sigrid Undsets Catarinalegend.

Redan under sin barndom besökte Lagerlöf S:ta Eugenia katolska kyrka i Stockholm tillsammans med sin moster, som den lilla Selma bodde hos då hon var i Stockholm för gymnastik.

Efter debuten 1891 vidtog en bekantskap med poeten Helena Nyblom. I brev och vid personliga möten diskuterades då Helenas konversion till katolicismen. Lagerlöf fick av henne hjälp med helgonlitteratur och tips och praktisk hjälp inför resan till Italien 1895. Selma läste också med intresse Johannes Jørgensens Italienmeditationer.

Under den första resan till Italien pågick en jakt på helgonlitteratur och en plan var att skriva helgonlegender. De båda reskamraterna var flitiga kyrkobesökare. Bekantskapen med Leo XIII:s tankar i encyklikan "Rerum novarum" var avgörande för budskapet i *Antikrists mirakler*. Även senare resor till Italien och ett intresse för Leo satte avtryck i berättelser som "Varför påven blev så gammal" och i helgonlegenderna.

Utifrån en intervju med Lagerlöf i danska *Nationaltidende* 1928 gör jag ett försök att sammanfatta Lagerlöfs inställning till den katolska religionen och kyrkan. Detta kan vara en utgångspunkt för en fortsatt samtal om beröringspunkter mellan de två nobelpristagarna, Lagerlöf och Undsets, förhållande till katolicismen.

Gemensam föreläsning

Jenny Bergenmar (keynote)

Docent och universitetslektor i litteraturvetenskap, Göteborgs universitet

Yvonne Leffler (keynote)

Professor i litteraturvetenskap, Göteborgs universitet

Svensk litteratur på export i världen före andra världskriget: Spridningen och receptionen av Selma Lagerlöf i förhållande till andra svenska prosaförfattare

Inledningsvis ges en översikt av den transkulturella spridningen och receptionen av svensk 1800-talslitteratur före andra världskriget. Med utgångspunkt i SWED-Databas (konstruerad inom det nyligen avslutade forskningsprojektet "Swedish Women Writers on Export in the Nineteenth century") presenteras ny

data över svensk litteratur i översättning samt vilken typ av spridningsmönster dessa data visar. Därefter diskuteras hur spridningen och receptionen av Lagerlöfs texter passar in i det allmänna mönstret för svensk litteratur och i vad mån hennes Nobelpris påverkar den transkulturella receptionen. Här ges också exempel på betydelsen av vissa typer av kulturförmedling och i vad mån specifika översättningar och enskilda kritiker bestämmer receptionen.

Katarina Bonnevier (keynote)

Tekn.dr i arkitektur samt medlem i konstnärs- och performancegruppen MYCKET

Klädkod: herrgård. Om att bygga och skriva queera gemensamheter

Selma Lagerlöf var en ihärdig byggare. Hon byggde drömmar som förvandlar, flyttade på gränserna för det möjliga och skapade sina egna rum för en livsstil som avvek mot tidens konventioner. I sina böcker byggde Lagerlöf upp rum, hus och landskap, men den fysiska verkligheten var också hennes scen för byggande. Inte nog med det, jag fascineras av hur dessa arkitekturer förflyttar livet, transformerar vanevärlden och erbjuder praktiska möjligheter. Mårbacka gör så mycket mer än det först verkar. Byggnaden spelar med i en maskerad, som drar blickarna till sig men samtidigt döljer och på så vis möjliggör ett liv bortom det patriarkala fångelsestets regelverk.

Marit Borkenhagen

Chef för Norsk Litteraturfestival

Kristin Brandtsegg Johansen

Författare, redaktör, idéhistoriker

Selma Lagerlöf og Sigrid Undset

Vi vet at Sigrid Undset var en stor beundrer av Selma Lagerlöfs bøker, og i et brev til sin svenske brevvenninne Dea, Andrea Hedberg, bryter hun ut i en hyllest til Selma Lagerlöf, og løfter frem hennes helt genuine evne til å se livet gjennom en "kvindesjæl". For Sigrid Undset var det noe sjeldent og helt egenartet ved Selma Lagerlöf, som hun bare deler med noen få andre skandinaviske forfattere, deriblant Amalie Skram. I det lille avsnittet av brevet omtaler Sigrid Undset flere av sin tids kvinnelige forfattere, og hun er ikke så imponert over hverken deres skrivekunst eller hvordan de fremhever kvinnen som kjønn. Selma Lagerlöf derimot, er i Sigrid Undsets øyne en ekte kunstner, som har funnet sitt helt egne blikk på livet, og har evne til og fortelle, så det tindrer, "for fornem til at plagiere manden".

Brevet er datert 6. november 1901. Da er Sigrid Undset nitten år gammel, men allerede svært belest og selvbevisst. Hun omtaler seg selv som en som "leser for meget, og lever for lidet". På grunn av sin danske herkomst på morssiden er hun svært godt opplest på dansk litteratur, og i tillegg følger hun også med på svensk litteratur, kanskje har det å gjøre med den svenske brevvenninnen Dea, som i tillegg til å være en lesehest også er datter av en bokhandler.

Mange år senere utdyper Sigrid Undset hva Selma Lagerlöf har betydd for henne, i teksten "Til Selma Lagerlöf" fra 1933. Der forteller Sigrid Undset hvorfor hun ble så lykkelig over å få *Gösta Berlings saga* i hendene da hun var ung, og hvorfor hun alltid vil fortsette å vender tilbake til den. Igjen setter hun Selma Lagerlöf over sin egen samtids «problembøker», fra de radikale 1880-årenes kulturkamper. Og fremhever spesielt Selma Lagerlöfs måte å hente frem legender, fortellinger, minner og sagn for så å gjøre stor fortellerkunst ut av det. Selma Lagerlöf har hatt en uvurderlig betydning for henne selv og for hennes generasjon. Hun bruker ord som «trolleri» og «alkymi» om det Selma Lagerlöf gjør. Hun konkretiserer sin begeistring ved å fremheve de mer fantastiske sidene ved *Gösta Berlings saga*. Denne boken finnes også i Sigrid Undsets bibliotek på Bjerkebæk.

Det er i dette tematiske feltet vi har lyst til å gå nærmere inn på felleskapet mellom de to, Selma Lagerlöf og Sigrid Undset. I tillegg til at de er nobelprisvinnere var de også sin tids mest leste og betydningsfulle forfattere i sine respektive land. De er også oversatt til flere titalls språk. Dessuten deler de sin store interesse for historie, tradisjon, folkediktning og muntlig fortellerkunst. Det er ikke vanskelig å finne fellespunkter mellom de to, og det er det også god grunn til å gjøre. Anna Clara Törnqvist er en av dem som har påpekt mange av berøringspunktene mellom de to, så vel litterært som biografisk, i "Legendens etik och erotik : ett möte mellan Sigrid Undset, Selma Lagerlöf och Santa Caterina av Siena". Våren 2014 ble det også holdt et semesteremne ved Universitetet i Oslo der tekster av Selma Lagerlöf, Sigrid Undset og Karen Blixen ble lest og sett i sammenheng under tittelen "Kvinnelig nordisk mestermøte – Lagerlöf, Undset og Blixen. Tema våren 2014". Det var Gitte Mose, Liv Blikrud og Sten-Olof Ullström som var ansvarlige for dette seminaret. Våren 2019 planlegger Sigrid Undset-selskapet i samarbeid med Norsk Litteraturfestival – Sigrid Undset-dagene et seminar der vi også sammenholder de tre store skandinaviske forfatterskapene, Lagerlöf, Undset og Blixen.

På "Selma Lagerlöf 2018" ønsker vi særlig å fokusere på hvordan de begge hadde eventyret, sagaen, folkediktningen som inspirasjon og forankring i sine forfatterskap. Men også det religiøses betydning i deres fortellerkunst, og hvilke konsekvenser det fikk for deres samfunnsengasjement.

Lena Carlsson

Författare, konst- och litteraturvetare

Selma Lagerlöf och resekamraten: På resa med kamera

Jag har i juni 2017 gett ut boken *Frihetslif! Selma Lagerlöf och Sophie Elkan, "två ensamma fruntimmer" på resa med kamera*, och tänkte ta min utgångspunkt i deras resande och fotograferande.

Att Selma Lagerlöf tillsammans med Sophie Elkan reste till Orienten och Jerusalem för att på plats göra research för böckerna om Nääsböndernas utvandring till Jerusalem är väl kjent men att Selma med tiden blev en oerhört erfaren resenär är mindre kjent. Resandet blev också en livsstil genom att kombinere skrivande, research och turistande.

Deras resrutter imponerer även i vår tid. Tempot er høgt og aktiviteterna många. Och det er långa resor. Att de dessutom var ivrige fotografer med kameran nära till hands har inte varit kjent for de fleste.

Förutom resan till Orienten reste de till Italien, Tyskland, England, Belgien, Frankrike, Balkan under åren 1895–1913.

Under dessa resor skickade de flitigt hem brev og vykort, samt fotografier som en slags resedagbok så de där hemma kunde følge deres äventyr. För äventyr kan man kalla deres strapatsrika resor som företogs både på järnväg, båt, häst og vagn, kamel og till og med i bärstol.

Modet og nyfikenheten er två viktiga ingredienser i de två kvinnornas resande liv. Totalt orädda ger de sig ut i världen, dock väl förberedda med både myggspray og lavemang og med meningar översatta till fonetisk arabiska!

Gemensam session

Sarah Death

Översättare, litteraturvetare og redaktör för *Swedish Book Review*, samt samordnare för Norvic Press serie, "Lagerlöf in English"

Anna Savitskaja

Översättare, universitetslektor i filologi, S:t Petersburgs statliga universitet

Holger Wolandt

Översättare, författare av en biografi om Lagerlöf och utgivare av brev mellan Lagerlöf, Elkan och Olander på tyska

Nyöversättningar av Lagerlöf

Tre översättare samtalar om sin relation till skönlitteraturen och Selma Lagerlöf, samt om problem och perspektiv kopplade till traditionella och aktuella översättningar.

Anna Forssberg

Fil.dr och universitetslektor i litteraturvetenskap, Karlstads universitet

Inre och yttre kommunikativ förståelse i *Kejsarn av Portugallien*

Kejsarn av Portugallien, 1914, är en av de stora romanerna i Lagerlöfs författarskap. I denna betraktelse av romanen tas kommunikationsförståelse in i textstudiet. I kommunikationen – och den bristande kommunikationen – mellan Klara-Gulla och hennes far Jan, eller Kejsarn som han kommer att kallas, ställs olika bilder mot varandra, Klara-Gullas sanna öde och Jans föreställningar om det samma, vilka glider alltmera in i vansinnet.

Textens undertitel är "En värmlandsberättelse". Det finns därför anledning att reflektera också över bilden av ett kvinnoöde i staden ur ett lokalt perspektiv. Det blir då en aspekt av kommunikationsförståelsen, i termer av hur regional förståelse står mot stadens förståelse. Utifrån ett pågående arbete med *En värmländsk litteraturhistoria* vid Karlstads universitet har vi anledning att fundera över de bilder av Värmland som produceras i *Kejsarn av Portugallien*. Så presentationen kommer att glida mellan kommunikation som söktråd i den litterära texten på fenomenologisk grund och texten som kommunikativt yttrande på nyretorisk och i någon mån litteratursociologisk grund.

Andreas Hedberg

Fil.dr och universitetslektor i litteraturvetenskap, Uppsala universitet

Lyckan heter hem: Regionalitet, identitet, nationen och världen

I flera verk av Selma Lagerlöf ställs den lilla världen mot en större. Den lilla världen utgörs ofta av gårdar på landsbygden. Den stora världen kan till exempel utgöras av den framväxande nationen Sverige, eller av världen i dess helhet, och hänger ofta samman med moderniteten. Exempel på detta är *En herrgårdssägen*, *Jerusalem* och *Kejsarn av Portugallien*.

Det som också präglar dessa – och andra – berättelser av Lagerlöf är att den lilla världen utövar en anmärkningsvärd makt. Det är den som styr huvudpersonerna, den som drar dem till sig med ett slags magnetisk kraft. Icke desto mindre är kontakten med den stora och mer abstrakt tecknade världen alldeles nödvändig.

Lagerlöfs hantering av det lantliga hemmets relation till den moderna världen hänger samman med 1800-talets utveckling från en cirkulär till en linjär geografi, såsom den beskrivits av Franco Moretti (i boken *Graphs, Maps, Trees*). Den passar också in i bredare tendenser inom svensk litteratur vid och strax efter sekelskiftet 1900, som påfallande ofta utgick från en diskussion av landsbygdens konkretion i förhållande till stadens och den stora världens betydligt mer abstrakta landskap.

I mitt paper analyserar jag några av Lagerlöfs verk med utgångspunkt i just relationen mellan hemmet på landsbygden och den moderna världen, och kommer därvid in på (exempelvis) natursyn och ekokritik, platsforskning och genusstrukturer. Jag gör också löpande paralleller till andra författarskap, och placerar den annars ofta isolerade Lagerlöf i en litterär tradition.

Elizabeth Howard

Doktorand i litteraturvetenskap, University of Oregon, USA

Feminism och oralitet i *Gösta Berlings saga*

Mitt paper är en utforskning av Lagerlöfs användning av folklöre i *Gösta Berlings Saga*, och hur Lagerlöfs användning av folklöre (både vad gäller romanens innehåll och stil) möjliggör en feministisk läsning av texten. Jag kommer särskilt att undersöka hur berättaren i romanen framkallar en muntlig historieberättande tradition, både genom hennes användning av apostrof (den retoriska figuren där talet riktas mot en frånvarande person eller ett objekt), liksom genom hennes beskrivning av övernaturliga varelser och händelser. Jag kommer att argumentera för att Lagerlöfs användning av folklöre i *Gösta Berlings Saga* komplicerar vår förståelse av romanen som en genre för individualitet (som Walter Benjamin identifierade i sin uppsats, "The Storyteller", från 1936) genom att införliva aspekter från muntliga historieberättande traditioner. Genom berättaren understryker romanen kollektivitet och gemenskap som var centralt i den historieberättande traditionen och vilka står i motsats till patriarkaliska uppfattningar om författaren som ett individuellt geni. *Gösta Berlings Saga* ger röst till denna rika muntliga historia, inte bara genom berättaren och dess skildring av övernaturliga händelser, utan även genom Gösta Berlings egen karaktär, som beskrivs som en poet som aldrig har skrivit en enda dikt och vars kraftfulla oratoriska förmågor är centrala för den roll han spelar i romanen. På så sätt ger romanen värde till en muntlig litterär kultur, där man fastställer att handling och relation är lika viktiga som romanens och den lyriska diktens solipsistiska och individuerande funktion. I slutändan hoppas jag visa de olika sätten *Gösta Berlings Saga* kan läsas som en anti-patriarkalisk roman genom dess tonvikt på kollektivt kreativitet, oralitet och dess skildring av övernaturliga händelser.

Diana Koblenkova

Fil.dr i filologi, Lobatjevskijuniversitetet, Nizjnij Novgorod, Ryssland

Pusjkins *Postmästaren* och Lagerlöfs *Kejsarn av Portugallien*: Till problemet med kontakter och typologiska förbindelser mellan rysk och svensk prosa under 1800-talet–1900-talet

Presentationen kretsar kring en jämförelse mellan å ena sidan litteratur skapad av en av de stora svenska författarna i början av 1900-talet, och klassisk rysk prosa från tidigt 1800-tal, å den andra. För första gången ställs frågan om eventuellt inflytande från romanen *Postmästaren* av Pusjkin på Lagerlöfs roman *Kejsarn av Portugallien*. Forskningen inbegriper *plot*-, motiv- och gestaltnivåer i de aktuella verken. Det betonas hur Lagerlöf tolkar och konstruerar sin text med hjälp av andra litterära verk och element. Till skillnad från verk av Pusjkin, Gogol och Dostojevskij, tillhör hennes roman delvis den symbolistiska traditionen och innehåller funktioner av hagiografisk litteratur och fokus på moralistisk prosa och kristen sentimentalitet.

Tatiana Kolcheva

Universitetslektor i Cultural Studies, Tula State Lev Tolstoy Pedagogical University, Ryssland

Comparative analysis of the topos "home" in works by Selma Lagerlöf and Leo Tolstoy

Mårbacka in Sweden and Yasnaya Polyana in Russia are today popular tourist attractions because of the estates which were living places of two important for world literature writers: Selma Lagerlöf and Leo Tolstoy. Both homesteads are turned into museums where we can see authentic things of the 19th – beginning 20th century, but for their famous owners they were not only places where they lived. At works by Selma Lagerlöf and Leo Tolstoy Mårbacka and Yasnaya Polyana grew from the territory into the special space which we can characterize now as topos or archetype "home" with their own mythic power. From the wide literary material to this topic I have chosen two works for comparative analysis: Lagerlöf's "The Tale of a Manor" and Tolstoy's "A Landowner's Morning". In spite of the difference in literary tradition (neo-romantic and realistic) they have much in common in forming of the concept "home" which we can analyze from physical, psychological and symbolic point of view: physical existence of estates with houses, outbuildings, fields; turning "house" into "home" where the characters can return to, escape from

the “wide” world trying to create their own; at a symbolic level “a place for living” became a sacral meaning and turns into a special space with their own soul and will which can change human beings inside.

Therese Korritter

Masterstudent vid Humboldtuniversitetet i Berlin

Paul Berfs nyöversättning *Die Saga von Gösta Berling*

Det sägs att en översättning åldras fortare än sin originaltext. Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings saga* har översatts till tyska av mer än tio olika översättare. Hösten 2015 utkom Paul Berfs nyöversättning *Die Saga von Gösta Berling*. Hur skiljer sig den från den mest spridda och mest lästa översättningen *Gösta Berling* av Pauline Klaiber som publicerades 1904? Hur förhåller sig Paul Berfs nyöversättning till den samtida översättningskulturen? Denna kännetecknas av att översättarna fungerar som språk- och kulturförmedlare, dvs. istället för att skapa en utslätad översättning som hjälper läsarna glömma att texten har sitt ursprung i ett annat språk- och kulturområde, tycks de samtida översättarna vilja bevara så mycket som möjligt från utgångstexten. Det kan t. ex. ske genom att följa den språkliga rytmen, att återge litterära stilmedel som alliterationer, att inte översätta namn eller att kulturspecifika markörer som traditioner, maträtter, kulturtekniker inte ersätts med målspråkliga ekvivalenter.

I mitt paper jämför jag Klaibers och Berfs översättning av det första kapitlet ”Landskapet”. Till en början granskar jag vilka *Äquivalenzforderungen* (Koller, 2011) som utgör textens särprägel. Därpå undersöker jag hur Klaiber och Berf hanterar dessa i sina översättningar, vilket i sin tur bildar underlaget för att kunna bedöma vilken översättningskultur som ligger till grund.

Polina Lisovskaya

Universitetslektor i filologi, S:t Petersburgs statliga universitet

”Tsar Ivans ögon” och ”Memlings änglar”: Selma Lagerlöf som turist, reseskildrare och siderska

I sitt föredrag på Svenska akademiens högtidsdag den 20 december 1926, publicerat i *Från skilda tider II: Efterlämnade skrifter* (1945), erinrade sig som bekant Selma Lagerlöf sin resa till Ryssland som hon i sällskap med Valborg Olander företagit vintern 1912 på familjen Nobels personliga inbjudan.

Trots att anförandets innehåll var ämnat för en begränsad krets akademiledamöter berörde Lagerlöf i sitt tal stoff av allmänt intresse, samtidigt som hon med all tydlighet visade prov på sin ypperliga berättarkonst.

Styckets komposition och stilistiska egenskaper är utan tvivel i paritet med Lagerlöfs allra främsta kortare berättelser. Texten, som uppvisar såväl författarens skarpa analytiska förmåga som hennes intuition vad gäller historiska och samhällsliga företeelser, bekräftar dessutom hennes utomordentliga inlevelseförmåga då det gäller bildkonst. Till stor del rör sig Selma Lagerlöfs tal inför akademiledamöterna om de ryska målningarna hon såg på Tretiakovgalleriet i Moskva, och hon påpekar entusiastiskt vilken avgörande roll de kom att spela för de intryck hon fick av Ryssland.

Ulla-Britta Lagerroth visade i sin banbrytande avhandling *Körkarlen och Bannlyst: motiv och idéstudier i Selma Lagerlöfs 10-talsdiktning* (1963) att intrycken från Tretiakovgalleriet satte djupa spår i den konstnärliga gestaltningen av motiven i t.ex. *Bannlyst*.

I min presentation ska jag försöka se närmare på denna aspekt av Lagerlöfs berättande. Bland annat kommer jag att reflektera över den litterära sidan av hennes välkända tal på Svenska akademiens högtidsdag och jämföra detta anförande med Knut Hamsuns ryska reseskildring *I Æventyrland: Oplevet og drømt i Kaukasien* (1903).

Ann-Sofi Ljung Svensson

Fil.dr, universitetslektor i litteraturvetenskap, Malmö universitet

Selma Lagerlöf och den tyska kvinnorörelsen

Selma Lagerlöf har för alltid skrivits in i den svenska kvinnorörelsens historia. Hennes första steg på den litterära vägen understöddes av Sophie Adlersparre, redaktör för Fredrika Bremer-förbundets tidskrift Dagny. Men även internationellt hade hon inflytande. Hon gästade tidigt Kvindeliga laeseforening i Köpenhamn, och blev på höjden av sin karriär inbjuden att tala på den internationella rösträttskonferensen i Stockholm 1911. Hennes tal *Hem och stat* fick därefter viss internationell spridning.

Men vilken roll spelade egentligen Selma Lagerlöf och hennes verk för den tyska kvinnorörelsen? Och hur stor påverkan kan hennes eventuella anknytning till kvinnorörelsen ha haft på de tyska läsarna? Det är en fråga som jag fått vid flera tillfällen. Tyskland var det land utanför Norden där hennes böcker hade störst genomslag. De mottogs mycket väl av den tyska läsande publiken redan under 1890-talet, och Lagerlöf hade ett decennium in på 1900-talet en stark position på den tyska bokmarknaden. Recensenterna som anmälde hennes verk var huvudsakligen män, men av de tyska läsarbrev som finns bevarade på Kungliga biblioteket framgår att huvuddelen av läsarna sannolikt var kvinnor.

I mitt paper redogör jag för hur receptionen av Lagerlöfs verk såg ut inom den tyska kvinnorörelsen: både den liberalt-borgerliga och den socialistiska. Vilka kvinnorättsförespråkare skrev? I vilka tidskrifter? Och hur såg det ut inom en konservativ kvinnodiskurs? I en nazistisk eller prenazistisk?

Teiko Nakamaru

Docent i litteraturvetenskap, Tokyo University of Science

The Representation of Madness, Prophecy and the Sun in Selma Lagerlöf's *The Emperor in Portugal*

Selma Lagerlöf marked the theme of madness in *The Emperor in Portugal* (*Kejsarn av Portugalien*, 1914), like the other two novels, *The Tale of a Manor* (*En herrgårdssägen*, 1899) and *Jerusalem* (*Jerusalem*, 1901–02). I want to deal with her various descriptions of madness.

In her time people began to understand that madness is not a possession by an evil spirit, but an illness that can and must be cured. In contrast, in *The Emperor in Portugal* an old crofter gains the ability to prophesy but loses his reason. He helps his corrupt daughter and dies without being cured. I will consider the means of madness in *The Emperor in Portugal* in relation to the sun. The protagonist names his daughter Klara Fina Gulleborg, "the clear and fine in a gold castle" after the sun, and she later brings him madness. The sun and clarity are often symbols of truth and wisdom; in this story the sun causes the protagonist to lose his reason. This means that his madness is an ability to know the truth that cannot be perceived with reason and cogitation, such as Cassandra's prophecy, which is given by Apollo and believed by no one. The relationship between the sun and madness suggests the meaning of the place in the song of the Emperor: Austria, Portugal, Metz and Japan are involved in the East, the direction of sunrise.

Anna Nordlund

Fil.dr i litteraturvetenskap, universitetslektor i didaktik/svenska, Uppsala universitet

Thea Sundler – en hämndgudinna på marken

I *Löwensköldscykeln* smälter Selma Lagerlöf ihop två olika uppslag till en enhetlig intrigroman med drag av pusseldeckare. Det ena är en spökhistoria hon arbetat med redan under 1890-talet och som hon utvecklar till att handla om general Löwenskölds ring stulen ur hans grav. Det andra är en invecklad kärlekshistoria i prästgårdsmiljö med autentiska brev som stoff. Sviten utspelas från frihetstiden fram till den oskarianska tiden och Lagerlöf får ihop sitt disparata stoff till en ödesintrag. Den karaktär som binder ihop de båda uppslagen är den intriganta organistfrun Thea Sundler, en av Lagerlöfs mest fascinerande kvinnogestalter, som också har gett upphov till en rad tolkningar.

Två huvudlinjer kan härdras på följande sätt: antingen har Thea Sundler betraktats som en riktig människa i en psykologisk karaktärsroman. Eller så har Thea Sundler tolkats psyko-biografiskt och psykoanalytiskt färgat, antingen som Selma Lagerlöf själv eller generellt som kvinnligt författande inom ramarna för att *Löwensköldscykeln* är en sorts metapoetisk och bitvis humoristisk allegori om könsmaktsordningen och förverkligandet av det goda samhället.

En försummad aspekt tycks vara hur Lagerlöf med fullbordandet av *Anna Svärd* retrospektivt manifesterar en ödesintrig, där Thea Sundler står fram som en reinkarnerad kvinnlig vrede liknande en hämndgudinna. Min tolkning hur denna reinkarnation styr svitens kvinnliga huvudpersoner Charlotte Löwensköld och Anna Svärd i rätta riktningar för ett lyckligt liv och belyser hur en i Lagerlöfs författarskap prototyp manlig hjälte fördärvas av just den patriarkala självgodhet, som Thea Sundler intrigant hämnas och som gör Karl-Artur Ekenstedt, fastän präst, oförmögen att älska.

Jacob Olsson

Lärare, litteraturvetare och ledamot av styrelsen för Selma Lagerlöf-sällskapet

Att sända ut sin röst i den svarta natten: Den egendomliga radion i Selma Lagerlöfs "Vädjan till Amerika"

Söndagen den 12 februari 1933 håller Selma Lagerlöf ett radiosänt tal riktat mot amerikanska lyssnare på andra sidan Atlanten – ett tal som vi finner återgivet under titeln "Vädjan till Amerika" i det andra bandet av *Från skilda tider*. Det är sent i Lagerlöfs liv, men tidigt i den svenska radiohistorien: drygt åtta år har gått sedan Sveriges Radio sände för första gången och det är vid just den kommunikativa situationen som Lagerlöf, efter att ha hälsat till sin radiopublik, uppehåller sig. Hon beskriver känslan i studion som "egendomlig" och det ligger något egendomligt också över beskrivningen av tekniken som sådan.

En central aspekt av Lagerlöfs beskrivning av radiotekniken är dess spöklika formlöshet. Likt en osalig ande fri från en fysisk kropp – "[i]nga ångbåtar, inga flygskepp ta den ombord, inga elektriska kablar ge den skydd i sina mörka innandömen" – rör sig signalerna genom "den svarta natten", över "stora barrskogar och snöklädda fjäll" och "den farliga Nordsjön och Atlantens fruktansvärda vattenöken", mot "Amerikas långsträckta kust". Det är nästan att man anar Lagerlöfs körkarl, spökgestalten som i *Körkarlen* leder de döda över till den andra sidan, och dennes häst och kärra, vilka har kört fram över "brusande hav, där vågorna ha gått höga som hus" och "klättrat uppför fjällväggar och vågat sig fram över avgrunder", på marken långt nedanför denna radiovålnad.

Vi kommer att närma oss denna egendomliga radio genom ett vidare perspektiv på Lagerlöfs produktion och dess mediehistoriska sammanhang där egendomligheten dels ligger i teknologins spöklikhet, dels i de sätt på vilka radion strider mot tidigare tankar om kommunikation och avstånd. Mitt paper landar i att det som vi finner gestaltat hos Lagerlöf är ett steg på radions, med andra mediers gemensamma, färd från nymodighet och egendomlighet till självklarhet.

Erik van Ooijen

Docent i litteraturvetenskap och gästforskare vid Kulturvetenskapliga forskargruppen (Kufo), Karlstads universitet

Materialitet och mysticism

Min presentation fokuserar på hur materiella krafter tillskrivs agens i några skönlitterära skildringar genom att förknippas med sagoväsen och övernaturliga krafter. Under det moderna paradigmet framväxande råder ett slags osäkerhet där varken religiösa eller naturvetenskapliga förklaringar äger självklart företräde. Jag förknippar denna vacklan mellan naturliga och övernaturliga förklaringar med det mystiska som ett sätt att hantera denna osäkerhet kring huruvida materien är död eller levande, förtrollad eller avförtrollad, besjälad eller endast mekaniskt underkastad naturlagarna. I detta mystiska spelrum skapas utrymme för en tidigekologisk förståelse av materialiteten som aktivt verkande. Diskussionen

exemplifieras med en skildring av den tidiga industrialismens framväxt i Värmland – Maj Bylocks ungdomsbok *Flykten till järnets land* (2011) – för att sedan fokusera en novell av Selma Lagerlöf, ”Tjänsteanden” (1915).

Gemensam presentation/diskussion

Kristian Petrov

Docent i idéhistoria och universitetslektor i kulturstudier, Karlstads universitet

Leif Stinnerbom

Regissör, konstnärlig ledare och teaterchef, Västanå teater

Anna Svärdh

Fil.dr och universitetslektor i engelska, Karlstads universitet

Sofia Wijkmark

Docent och universitetslektor i litteraturvetenskap, Karlstads universitet

Från berättelse till berättarteater – Selma Lagerlöf och Västanå teater

Samtalet kretsar dels specifikt kring den publikrepetition av Anna Svärdh som vi står i begrepp att se, i relation till de övriga två delarna av Löwensköldscykeln, dels allmänt kring hur Selma Lagerlöfs prosaberättelser har adapterats av teatergruppen Västanå teater, berömd för sin ”berättarteater”, med utgångspunkt i bl.a. myt, saga, musik och Pekingopera. Den kommunikativa funktionen hos den transmediala processen lyfts fram, och de olika sätt på vilka Lagerlöfs prosa i Västanå teaters tolkning kan sägas bli ett multimodalt skådespel med dominerande inslag av dans och musik, liksom vilka kulturella och sociala traditioner och kontexter som därmed aktualiseras.

Samtidigt som det sker en remediering kan man i enlighet med t. ex. Bolter & Grusin förstå de nya medierna som redan inneboende i den ursprungliga berättelsen. I fallet Selma Lagerlöf är det särskilt relevant att rikta blicken mot teaterns konfiguration av modaliteter. Forskare som Ulla-Britta Lagerroth och Maria Karlsson har på olika sätt lyft fram teaterns roll i Selma Lagerlöfs verk. Lagerroth talar om en inneboende teatralitet i hennes prosa, medan Karlsson har pekat mer allmänt på det melodramatiska inslaget, som i sin tur kan härledas till teatern.

Diethild Plattner

”Frid på Jorden” – en julberättelses krigsöde: Hur Marie Franzos’ översättning förblev okänd i Tyskland till dags dato

Selma Lagerlöfs julberättelser publicerades i ett flertal samlingar i Tyskland. Mest känd är den klassiska utgåvan av förlaget Nymphenburger som fanns i bokhandeln från 1967 till början av 2000-talet. Den omfattar noveller, legender och julkapitel ur romaner. Sedan 2010 tillkom flera olika utgåvor med 5 till 10 noveller och legender, mest i de gamla översättningarna.

Förlaget Urachhaus presenterar aktuellt en julsamling med 7 berättelser. Och vi har glädjen och äran att för första gången publicera en »ny« novell i kretsen av de kända: »Frid på jorden«. Texten råkade förbli okänd i Tyskland, fast en tysk översättning existerade så tidigt som 1940. Att den inte uppmärksammades hänger samman med den tyska historien efter 1933.

»Frid på jorden« (1917) ingick i Selma Lagerlöfs sista novellsamling »Höst« (1933). Men efter att författarinnan samma år hade visat sitt stöd för »landsflyktiga intellektuella« med »Skriften på jordgolvet«, avstod hennes tyska förlag Langen Müller från att publicera hennes nya texter; en planerad gala till 75-

årsdagen blev inställd. 1935 publicerades några få texter ur »Höst« i »Värmland und andere neue Geschichten«.

Men år 1940 tillkom i alla fall en tysk översättning av »Frid på jorden« av Marie Franzos (1870–1941) som publicerades av Bermann-Fischer-Förlaget i Stockholm, (som S. Fischer Verlag kallades i exil). Lagerlöfs novell inleder en samling utgiven av Olle Holmberg: *Zwölf schwedische Erzähler von heute*. Boken trycktes våren 1940 i Holland, där hela upplagan av 2800 ex. konfiskerades under den tyska invasionen. Minst ett exemplar lyckades dock nå Stockholm och möjliggöra ett omtryck 1942. Men denna upplaga verkar inte ha nått ut till en större läsekrets än den lilla tyska exilpubliken. De mest involverade i publiceringen var tyvärr oförmögna att engagera sig för en större spridning: Författarinnan avled våren 1940, Bermann-Fischer lyckades fly till USA juni 1940, och den judiska översättarinnan Marie Franzos begick 1941 självmord i Wien, efter att ha fått avslag på sin ansökan om utresetillstånd till Schweiz.

Sara Pärsson

Doktorand i litteraturvetenskap, Stockholms universitet

Hemmet i Charlotte Löwensköld och Anna Svärd

I Selma Lagerlöfs författarskap har hemmet ofta en stark dragningskraft och utgör en viktig och betydelsemättad spelplats. Löwensköldstrilogins *Charlotte Löwensköld* och *Anna Svärd* inbjuder särskilt till en studie av bostaden. Gårdar och stugor dras in i en diskussion om moral, ideal och religion – det rätta sättet att leva.

Med rumsteoretiska utgångspunkter, där rum förstås som socialt föränderligt och ständigt reproducerat, undersöks den implicita och explicita diskussionen om det goda hemmet och vad som krävs av de människor som bebor det.

Karl-Artur Ekenstedt är pastorsadjunkten från överklassfamilj. Han är övertygad om att han bör förkasta det jordiska för att bli en sann guds tjänare. För att förverkliga drömmen om den enkla stugan med den enkla hustrun bryter han med den fina men fattiga fästmon Charlotte Löwensköld, till förmån för den kringvandrande dalkullan Anna Svärd. Hans dröm om en stuga står i kontrast mot det pampiga barndomshemmet och Korskyrkas välordnade prostgård. Bostäderna och karaktärerna gestaltar olika förhållningssätt i för romanvärlden avgörande frågor om ansvar, arbete, ägande och kärlek.

Skildringen av hur bostäderna är tätt förknippade med social och samhällelig position utgör också ett argument i diskussionen om det rätta sättet att leva. Karl-Arturs dröm om det enkla livet avslöjas som falsk. Den är inte en dröm om samhällsnytta i stugans verklighet, utan en dröm om frihet och äventyr. Den ”kära Anna Svärd har råkat för en svärmare!”

Linda Schenk

Översättare till engelska, nu senast av *Bannlyst*

Bannlyst 100 år efter publicering: Vad gör den så smärtsamt relevant år 2018?

Selma Lagerlöf skrev *Bannlyst* under första världskriget och med stor vända. Hur kunde hon uppmuntra till att få ett slut på ”det stora odjuret”, kriget? Boken publicerades år 1918, och ett hundra år senare håller vi konferens, samtidigt som *Bannlyst* ges ut i en ny engelskspråkig översättning. *Bannlyst* är en roman som bland svenska läsare och kritiker inte alltid uppskattats till fullo. Dess tredje del har uppfattats som didaktisk i överkant. Den delen av romanen komplicerades av att Lagerlöfs väninnor, Sofie Elkan och Valborg Olander, propsade på att den måste sluta på ett annat sätt än vad Lagerlöf själv önskade, och tyvärr så gav hon efter. Undertecknad, som står för den nya engelska översättningen, hoppas också bidra till att återupprätta romanens rykte nu när ett sekel har gått. *Bannlyst* är nämligen en storartad fredsroman, bland mycket annat. Den innehåller imponerande djuppsykologiska porträtt av huvudpersonerna, två kvinnor och två män vars öden är sammanflätade, och vars personligheter också är det. Presentationen innehåller också några jämförelser med översättningen från 1922, samt reflektioner kring att nyöversätta en klassiker.

Gemensam föreläsning

Johan Schimanski (keynote)

Professor i litteraturvetenskap, Universitetet i Oslo

Ulrike Spring (keynote)

Professor i historia, Universitetet i Oslo/Høgskulen på Vestlandet

Ghostly Voices in the Author Museum

When we visit an author museum, especially an author's home, the objects and rooms suggest to us the author who has lived there. The author will have seen, touched or used many of the objects, but the author's body is itself not present. It is as if the author haunts the house of the author museum, yet we do not feel afraid or uncomfortable.

In this lecture we will take as our departure point two ghost stories in Selma Lagerlöf's *Löwensköldska ringen*, and discuss the many-layered narratives, intentions, heritages, identities, temporalities and presentation strategies which author's home museums, like the ghost stories, involve. Using Mårbacka and other examples of authors' homes and literary museums, we will ask how the author's home uses such multi-layering to create authority, how such multilayering may allow the museum to open itself to transformation, and whether a focus on the spectral is a way of counteracting tendencies to make the museum into a monument or memorial to the author?

We will also be arguing for the potential to understand the author's home through the author's texts: in Selma Lagerlöf's case especially in the way she describes care, inheritance, hospitality and hauntings in the many houses which figure in her fictions.

Anna Smedberg Bondesson

Fil.dr och universitetslektor i litteraturvetenskap, Högskolan i Kristianstad

"En fresk av Signorelli": Selma Lagerlöfs *Antikrists mirakler* som utvidgad ekfras

Selma Lagerlöfs andra roman, *Antikrists mirakler* från 1897, är en samtidsskildring som utspelar sig nästan uteslutande på Sicilien. I början är emellertid scenen Rom vid tiden för Jesu födelse och i slutet är vi tillbaka i Rom men kvar i 1890-talet. I det sista kapitlet, "En fresk av Signorelli", uppmanar påven "Pater Gondo" att åka till Orvieto och se dômen där för att vid återkomsten berätta vad han har sett. Pater Gondo berättar om kapellet med Luca Signorellis fresker och zoomar i sin redogörelse in på "den stora målning, som guardianen kallade *Antikrists mirakler*".

I min presentation kommer jag att ta denna bokstavliga ekfras, som ju Pater Gondos beskrivning av Signorellis fresk är, till min utgångspunkt. Jag kommer därefter att problematisera ekfrasens skenbara enkelhet och uppenbarhet. Slutligen kommer jag att argumentera för hur hela romanen kan ses som en ekfras i en utvidgad och mer mångbottnad mening, och då inte bara i relation till Signorellis fresk. Också de andra freskerna i cykeln, liksom helt andra konstverk av helt andra konstnärer, finns representerade. Framför allt handlar det emellertid om den träskulptur av det heliga Jesusbarnet, Santo Bambino, i Aracoeli, som fungerar som hela berättelsens huvudperson och motor. Genom att vara händelsernas drivkraft illustrerar samtidigt denna utvidgade ekfras själva begreppets inneboende paradox: när beskrivning blir berättelse får bilden liv – och ekfrasen dör. Ekfrasbegreppets problem blottläggs härmed: när man försöker ringa in rörelsen från bildkonst till ordkonst, *transposition d'art* (Spitzer 1955), dör meningen med den.

Vad som däremot inte dör är romanens två centrala konstnärberättelser: den om den manlige konstnären Gaetano och den om den kvinnliga "konstnären" Micaela. Båda berättelserna står i relation till såväl karaktärernas altruistiska idealism som deras kärlekshistoria, och de kan med fördel läsas mot bakgrund av sekelskiftets arts-and-crafts-movement.

Ingrid Svensson

Fil.lic i litteraturvetenskap, förstebibliotekarie vid Kungliga Biblioteket, redaktör för *Biblis*, tidigare länge chef för Handskriftsenheten med ansvar för Lagerlöfsamlingen

Selma Lagerlöf i KB och i världen

KUFO

SI. Svenska
institutet

 RIKSBANKENS
JUBILEUMSFOND
STIFTELSEN FÖR HUMANISTISK OCH
SAMHÄLLSVETENSKAPLIG FÖRSKNING

Selma Lagerlöf-sällskapet

— SELMA LAGERLÖFS — MÅRBACKA —